

4. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

УДК 332.72(477)

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Бабміндра Д.І., д.е.н., професор, Гуденко О.В.

*Запорізький національний університет
Україна, 69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66*

lesha13fruit@gmail.com

У статті досліджено формування ринку земель сільськогосподарського призначення на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки. Доведено, що сьогодні Україна має великий земельно-ресурсний потенціал. Проте з'ясовано, що в структурі земельних ресурсів країни та землекористуванні спостерігаються значні диспропорції, поглиблення яких може становити загрозу навколишньому природному середовищу та життєвому середовищу, а також ефективності господарської діяльності, стійкому розвитку національної економіки загалом. Визначено, що питання передачі землі ефективному власнику та запровадження еколого-економічної моделі господарювання є надзвичайно актуальним сьогодні. Проаналізовано структуру сільськогосподарських угідь України за формами власності й встановлено, що переважає частка приватної власності. Проте встановлено, що з огляду на обмежені матеріальні ресурси у власників земельних часток (паїв), а також неможливість їх продажу, практично єдиним способом існування дрібних власників на селі залишається передача земельних ділянок в оренду. Однак орендарі часто діють під впливом миттєвих інтересів, прагнучи отримати максимум при мінімальних затратах, виснажують землю, не вкладаючи в неї ресурсів для її відновлення. Розглянуто аргументи прихильників і противників земельного мораторію. Акцентовано увагу на існування в Україні тіньового ринку земель сільськогосподарського призначення. Виділено низку чинників, які стримують розвиток вітчизняного ринку сільськогосподарських земель: відсутність дієвих методик оцінки вартості сільськогосподарських земель; недостатність досвіду функціонування ринку, неефективність системи реєстрації прав власності на землю та інше нерухоме майно та досвіду її ведення, низький рівень орендної плати, переважання на ринку короткострокових договорів з оренди землі, відсутність ефективних механізмів контролю за діями учасників ринку, недосконалість правової бази регулювання земельного ринку, високий рівень тінізації на ринку сільськогосподарських земель.

Ключові слова: землі сільськогосподарського призначення, земельний фонд, оренда, земельна частка, орендна плата, договір оренди, земельний мораторій.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РЫНКА ЗЕМЛИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО НАЗНАЧЕНИЯ В УКРАИНЕ

Бабміндра Д.И., д.э.н., профессор, Гуденко А.В.

*Запорожский национальный университет
Украина, 69600, г. Запорожье, ул. Жуковского, 66*

В статье исследовано формирование рынка земель сельскохозяйственного назначения на современном этапе развития отечественной экономики. Доказано, что сегодня Украина имеет большой земельно-ресурсный потенциал. Однако установлено, что в структуре земельных ресурсов страны и землепользовании наблюдаются значительные диспропорции, усугубление которых может представлять угрозу окружающей среде и жизненной среде, а также эффективности хозяйственной деятельности, устойчивому развитию национальной экономики в целом. Определено, что вопрос передачи земли эффективному собственнику и внедрение эколого-экономической модели хозяйствования является чрезвычайно актуальным сегодня. Проанализирована структура сельскохозяйственных угодий Украины по формам собственности и установлено, что преобладает доля частной собственности. Однако установлено, что, учитывая ограниченные материальные ресурсы у владельцев земельных долей (паев), а также невозможность их продажи, практически единственным способом существования мелких собственников на селе остается передача земельных участков в аренду. Однако арендаторы часто действуют под влиянием сиюминутных интересов, стремясь получить максимум при

минимальных затратах, истощают землю, не вкладывая в нее ресурсов для ее восстановления. Рассмотрены аргументы сторонников и противников земельного моратория. Акцентируется внимание на существовании в Украине теневого рынка земель сельскохозяйственного назначения. Выделен ряд факторов, которые сдерживают развитие отечественного рынка сельскохозяйственных земель: отсутствие действенных методик оценки стоимости сельскохозяйственных земель; недостаточность опыта функционирования рынка, неэффективность системы регистрации прав собственности на землю и другое недвижимое имущество и опыта ее ведения, низкий уровень арендной платы, преобладание на рынке краткосрочных договоров по аренде земли, отсутствие эффективных механизмов контроля за действиями участников рынка, несовершенство правовой базы регулирования земельного рынка, высокий уровень тенизации на рынке сельскохозяйственных земель.

Ключевые слова: земли сельскохозяйственного назначения, земельный фонд, аренда, земельная доля, арендная плата, договор аренды, земельный мораторий.

THE CURRENT STATE OF THE MARKET OF AGRICULTURAL LAND IN UKRAINE

Babmyndra D.I., PhD in Economical, professor, Gudenko O.V.

*Zaporizhzhya National University
Ukraine, 69600, Zaporozhya, Zhukovsky str., 66*

The article deals with the formation of the market of agricultural land at the present stage of development of the domestic economy. It is proved that today Ukraine has a great land-resource potential. However, it was found that there are significant disparities in the structure of land resources and land use, the deepening of which may pose a threat to the environment and the living environment, as well as to the efficiency of economic activity and the sustainable development of the national economy as a whole. It is determined that the issue of transferring land to an efficient owner and the introduction of an ecological and economic model of management is extremely relevant today. The structure of Ukrainian agricultural lands by types of ownership is analyzed and it is established that the predominance of the share of private property. However, it is established that due to the limited material resources of the owners of land shares (shares), as well as the impossibility of their sale, virtually the only way of existence of small owners in the village remains the transfer of land plots to rent. However, tenants often act under the influence of instant interests, seeking to get maximum at a minimal cost, exhaust the land, without investing in it resources for its restoration. The arguments of supporters and opponents of the land moratorium are considered. The emphasis is placed on the existence of a shadow market for agricultural land in Ukraine. A number of factors hindering the development of the domestic market of agricultural land are highlighted: lack of effective methods for assessing the value of agricultural land; lack of experience of market functioning, ineffectiveness of the system of registration of land ownership rights and other real estate and experience of its management, low level of rent, predominance in the market of short-term leases of land, lack of effective mechanisms for controlling the actions of market participants, imperfection of the legal framework for regulation of land market, high level of shadowing in the market of agricultural land.

Key words: agricultural land, land fund, lease, land parcel, rent, lease agreement, land moratorium.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

За наявного природно-ресурсного потенціалу Україна належить до досить забезпечених країн світу. Найбільш цінним природним ресурсом і основною складовою національного багатства будь-якої країни є земля. Близько 27% чорноземів земної кулі розміщені в Україні. Україна займає 5,7% території Європи, її сільськогосподарські угіддя – 18,9%, на ріллю припадає 26,9% [1]. Правильне використання землі не тільки не знижує її продуктивних можливостей (на відміну від промислових засобів виробництва, схильних до фізичного й морального зносу), а й збільшує їх, визначаючи ринкову ціну земельної ділянки при наявності рентного доходу та ринкового попиту. Тому здійснення ефективних земельних відносин є важливою умовою раціонального використання землі у сільськогосподарському підприємстві. Це питання є основною метою земельної реформи, яка започаткована в Україні у 1991 році. Але перш за все варто зрозуміти, що філософія земельної реформи полягає в тому, що вона повинна забезпечити людям кращий рівень життя, основи соціальної справедливості. Однак, на жаль, сьогодні земельна реформа ще не вирішена за законодавчому рівні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми формування ринку земель сільськогосподарського призначення завжди були в полі зору вітчизняних науковців. Вагомий внесок щодо їх вирішення, а також дослідження специфіки розвитку на сучасному етапі розвитку зробили Ю.Д. Білик, П.І.Гайдуцький [2],

О.Д. Гнаткович [3], Д.С. Добряк, Т.Г. Дудар, А.Г. Мартин [4], В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Онищенко, П.Т. Саблук, В.М. Трегобчук, А.М. Третяк, М.М. Федоров, В.В. Юрчишин, М.Ю. Яковенко. Однак складність, дискусійність і багатогранність питань, пов'язаних з їх реалізацією на практиці, зумовлюють необхідність проведення подальших наукових досліджень.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ

Метою статті є дослідження сучасного стану формування ринку земель сільськогосподарського призначення та визначення чинників, що стримують його розвиток.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Станом на 1 січня 2017 р. земельний фонд України становить 60,3 млн га, або близько 6% території Європи. Площа чорноземів в Україні становить від 15,6 млн до 17,4 млн га в, або близько 8% світових запасів. Сільськогосподарські угіддя становлять близько 19% загальноєвропейських, у тому числі рілля – близько 27% [5]. Показник площі сільськогосподарських угідь у розрахунку на одну особу є найвищим серед європейських країн і становить 0,9 гектара, у тому числі 0,7 га ріллі (середній показник європейських країн – 0,44 і 0,25 га відповідно).

У цілому площа сільськогосподарських земель становить 42,7 млн га в, або 70% площі усієї території країни, а площа ріллі – 32,5 млн га, або 78,4% усіх сільськогосподарських угідь (рис. 1).

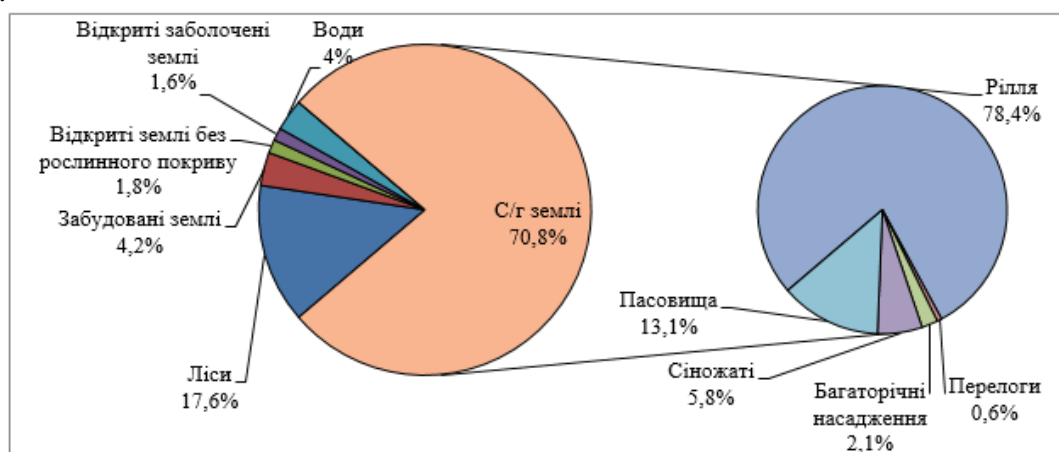

Рис. 1 Структура земельного фонду України станом на 01.01.2017 р.

Наведені дані показують, що у структурі земельних ресурсів країни та землекористуванні спостерігаються значні диспропорції, поглиблення яких може становити загрозу навколишньому природному середовищу та життєвому середовищу, а також ефективності господарської діяльності, стійкому розвитку національної економіки в цілому. В Україні для господарського використання залучено понад 92% території. Надзвичайно високим є рівень розораності території і становить понад 54% (у розвинутих країнах Європи – не перевищує 35%). Фактична лісистість території України становить лише 17%, що недостатньо для забезпечення екологічної рівноваги (середній показник європейських країн – 25-30%).

Наведені дані показують, що рілля посідає основне місце з площею 32541,3 тис. га, або 78,4% загальної площі сільськогосподарських угідь (або 53,9% до загальної території України), що свідчить про високий рівень розораності земель. Надмірна розораність земель, у тому числі на схилах, призвела до порушення екологічно збалансованого співвідношення сільськогосподарських угідь, лісів та водойм, що негативно вплинуло на стійкість агроландшафтів і зумовило значне техногенне навантаження на екологічну сферу.

Все це є свідченням високого рівня освоєння і навантаження на сільськогосподарський

грунтовий покрив, підвищує ймовірність виникнення загроз поширення ерозійних процесів і деградації земельного фонду країни. Тому питання передачі землі ефективному власнику та запровадження еколого-економічної моделі господарювання є надзвичайно актуальним сьогодні. Це питання є основною метою земельної реформи, яка започаткована в Україні у 1991 році і ще не завершена. Проте вже виконано важливі етапи реформування земельних відносин шляхом роздержавлення і приватизації. 27,7 млн га сільськогосподарських угідь розпайовано. За результатами паювання 6,9 млн громадян України набули право на земельну частку (пай) і стали їх власниками. Крім того, громадяни одержали у власність і користування земельні ділянки для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, садівництва, городництва, сінокосіння та випасання худоби, загальною площею понад 16 млн га.

На початок 2017 року у приватній власності знаходиться 31 млн га сільськогосподарських угідь, або 74,8% їх площі (рис. 2). Частка державної власності становить 25,1%, комунальної – 0,1, колективної – 0,04%.

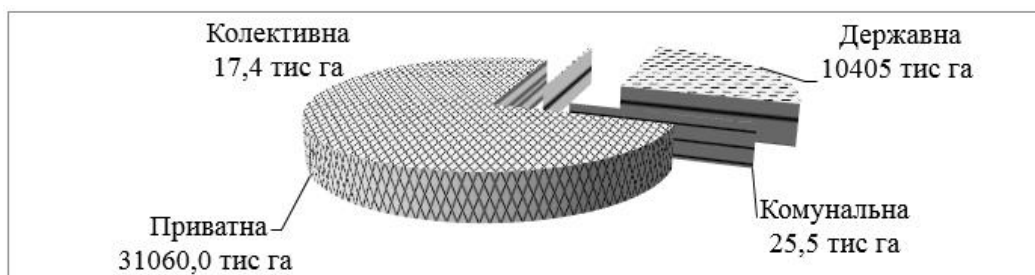

Рис. 2. Структура сільськогосподарських угідь України за формами власності станом на 01.02.2017 р.

Однак за відсутності вільного обігу земель сільськогосподарського призначення на сьогодні не здійснюються заходи з консолідації земель, а процеси урбанізації призводять до подальшого подрібнення земельних ділянок (рис. 3) та необґрунтованої зміни їх цільового призначення. Дослідження показало, що середній розмір земельної частки (паю) становить 4 га.

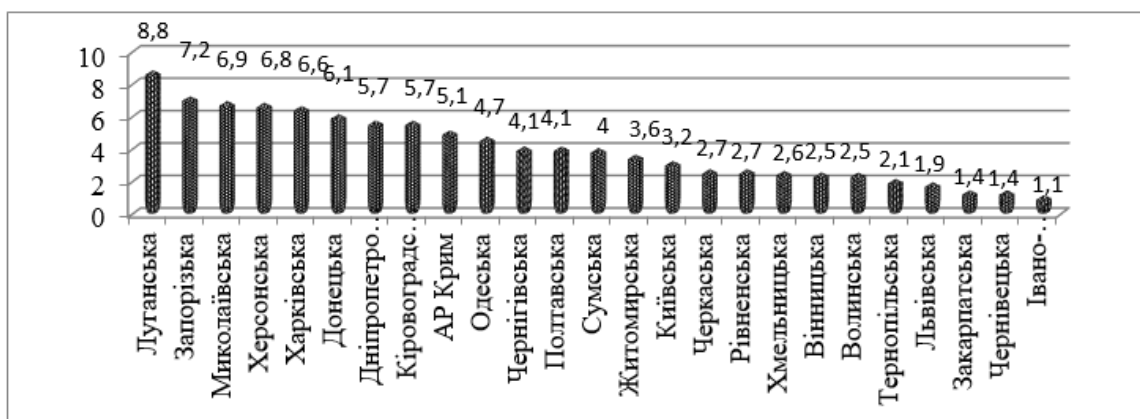

Рис. 3. Середній розмір земельної частки (паю) в розрізі регіонів, га

В Україні 7 млн людей мають приватизовану землю. Понад 1 мільйон власників земельних паїв уже померли. За даними дослідження USAID «Проект АгроІнвест», власники паїв – люди старші за 50 років (79%) та 60 років (43%). Власники паїв: пенсіонер – 60%, безробітний – 10%, підприємець або зайнятий поза сільськогосподарською сферою – 2%, службовець, працівник соціальної сфери – 9,8%, сільський голова – 0,6%. Лише 13,8% – власники паїв, які працюють у сільськогосподарській сфері: головний спеціаліст, само зайнятий, працівник у сільському господарстві [6]. Як наслідок, не використовуються земельні частки (паї) загальною площею 4,8 млн гектарів, або близько 7% загальної площі сільськогосподарських угідь (рис. 4).

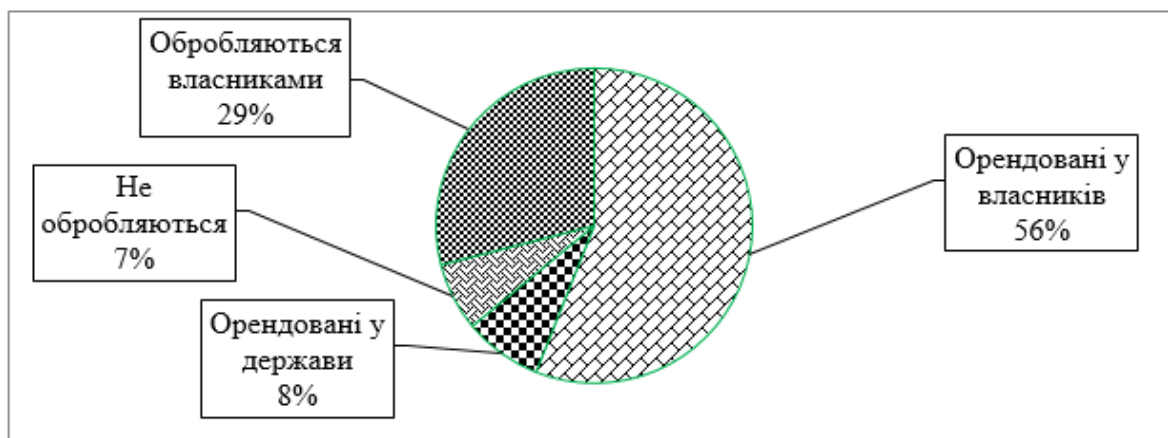

Рис. 4. Обробка земель [7]

З огляду на обмежені матеріальні ресурси у власників земельних часток (паїв), а також неможливість їх продажу практично єдиним способом існування дрібних власників на селі залишається передача земельних ділянок в оренду. Площа земель, переданих в оренду за договорами на початок 2017 року, становила 16,6 млн га, що складає більше половини розпайованих сільськогосподарських угідь [7].

Загальна сума виплат за оренду земельних паїв згідно з укладеними договорами станом на 01.01.2016 р. фактично становила 12,9 млрд грн або 862 грн за 1 га. А от станом на 01.01.2017 р. середній розмір орендної плати за земельні ділянки сільськогосподарського призначення склав 1093,4 грн за 1 га [8]. «Середня орендна плата за рік зросла на 27%. Це дуже непогана динаміка. Але у абсолютних цифрах вартість оренди все ще залишається критично низькою та непорівнянною із доданою вартістю, яку генерує земля», – відзначив перший заступник міністра аграрної політики та продовольства України М. Мартинюк [9].

Найдешевше користування землею обходилося в Київській (533,4 грн/га), Закарпатській (596 грн/га) та Тернопільській (672,3 грн/га) областях, а найвища орендна плата – в Полтавській (2243,2 грн/га), Черкаській (2215,5 грн/га) та Харківській (1603 грн/га) областях (рис. 5). За попередніми розрахунками через занижений розмір орендної плати бюджети щороку втрачають більше 1 млрд гривень [8].

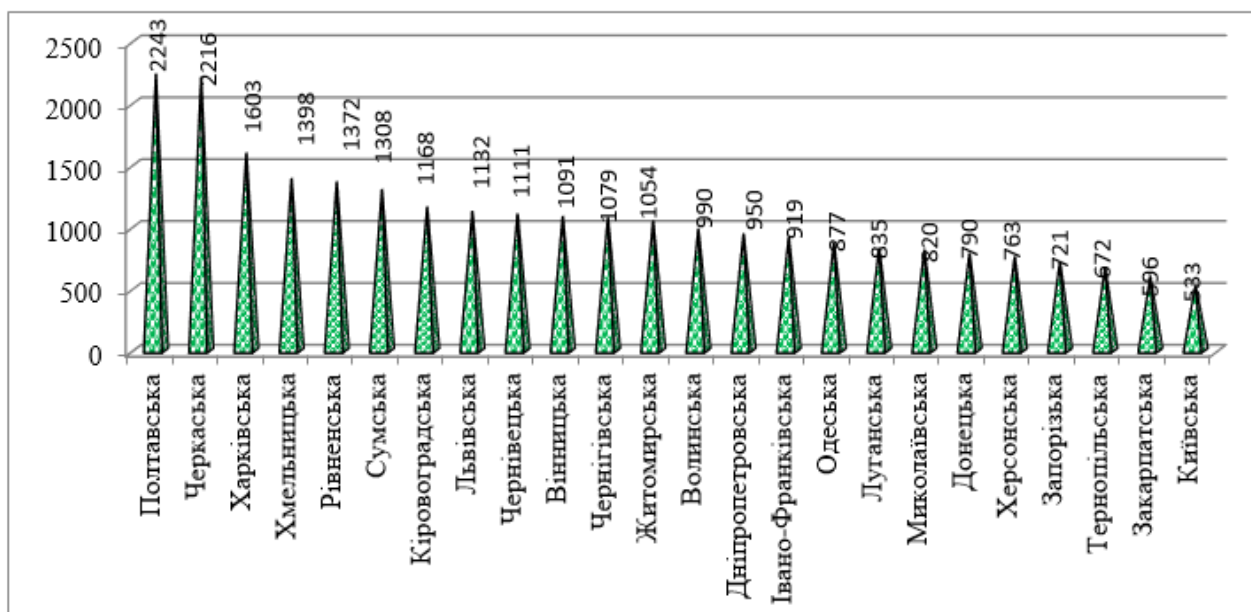

Рис. 5. Середній розмір орендної плати за 1 га земельних часток (паїв), грн [8]

Орендна плата за землі сільськогосподарського призначення у світі є високою, зокрема у Німеччині, Нідерландах та Данії вона становить більше 200 євро за 1 га ріллі, у США – до 10% ринкової вартості, або 350-400 доларів США за 1 га; у Канаді на оплату оренди витрачається 40-45 відсотків вирощеного врожаю, у Франції – до 1/3 врожаю [8].

Орендні відносини ґрунтуються на договорах. У попередні роки договори оренди в основному укладали з тими господарствами, де одержано земельні паї. Однак у 2016 р. близько 52% договорів оренди в Україні укладено з іншими суб'єктами господарювання, які створюються в результаті ринкових трансформацій. Терміни договорів оренди різні, але у переважній більшості вони укладені на 8-10 років, тобто переважає середньострокова оренда (близько 45%). Зростає частка довгострокової оренди – понад 10 років (17% проти 1,8% у 2000 р.) [10]. Майже не залишилося договорів оренди, укладених строком на 1-3 роки (менше 3%) (рис. 6).

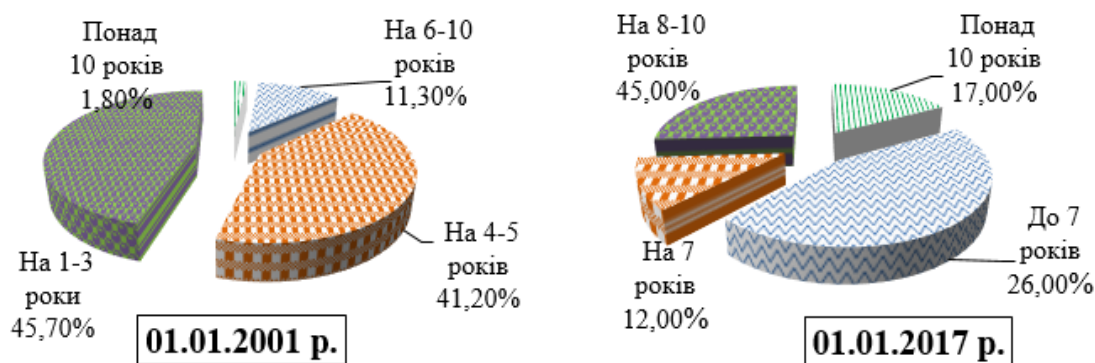

Рис. 6. Структура укладення договорів оренди за строком їх дії (2001, 2017 рр) [9, 11].

Згідно з чинним законодавством громадяни України поки що можуть здійснювати земельні операції лише з присадибними земельними ділянками, які вони одержали у приватну власність, а також із земельними ділянками для ведення садівництва, дачного і гаражного будівництва. На відчуження інших земель сільськогосподарського призначення діє мораторій до прийняття Закону України «Про обіг земель сільськогосподарського призначення», але не раніше 1 січня 2018 року.

На думку багатьох науковців [9, 11] земельний мораторій суперечить як положенням Конституції України, до того ж і Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, бо за відсутності правомірного суспільного інтересу і справедливої компенсації позбавляє власників сільськогосподарських угідь можливості отримувати економічний ефект від їх власності.

Прихильники мораторію аргументують свою позицію тим, що українська земля є досить привабливою як для українських, так і для іноземних компаній з точки зору ведення сільського господарства. На жаль, українці не мають стільки коштів на придбання землі, а це значить, що купити її зможе тільки іноземець. Існує ризик іноземного загарбництва. Для того, щоб не залишитися зовсім без одного з найважливіших ресурсів країни, необхідно дочекатися моменту, коли саме українці зможуть собі дозволити придбати землю за досить високою ціною.

На сьогоднішній день ціна на українську землю не досягла європейської (рис. 7), однак, якість українського чорнозему набагато вища, ніж, наприклад, у Франції чи Німеччині. Таким чином, що власник з її продажу отримає незначну суму, яка буде витрачена за кілька років. Селяни ризикують залишитися ні з чим. Якщо зараз запустити ринок землі, то більша частина всіх об'єктів опиниться в руках незначної кількості осіб, тобто в багатих людей та агрохолдингів.

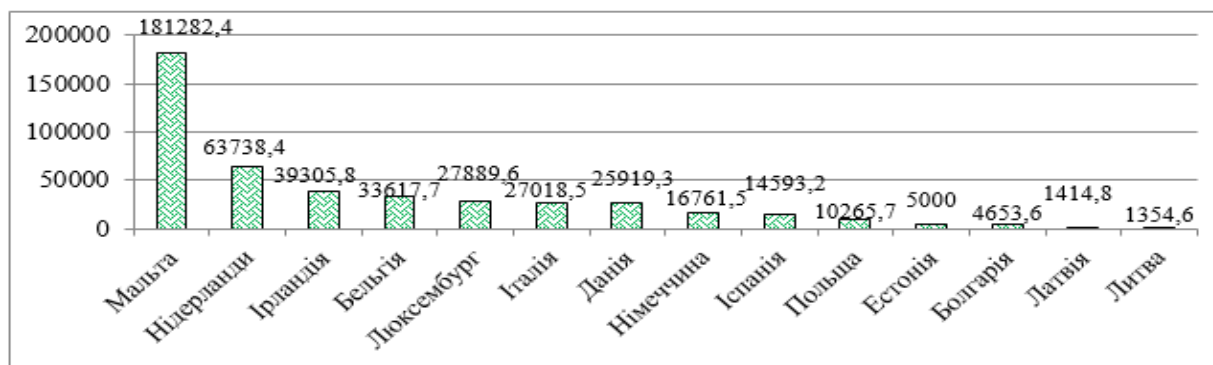

Рис. 7. Середні ціни 1 гектара землі в країнах світу за 2016 р. [8]

Не слід забувати і про способи нелегального продажу землі, який однозначно буде застосовуватись для уникнення сплати податків, а це в свою чергу негативно відобразиться на економіці держави. Тіньовий ринок землі в Україні процвітає вже сьогодні. Наживаються ж на продажу, оренді та самозахопленні. У корупційній схемі не лише бізнес-ділки, а й державні посадовці, які якраз і покривають договірні оборудки. Не дивлячись на мораторій на продаж землі, чорний ринок в Україні процвітає.

Проведене дослідження дозволяє виділити низку чинників, які стримують розвиток вітчизняного ринку сільськогосподарських земель: відсутність дієвих методик оцінки вартості сільськогосподарських земель; недостатність досвіду функціонування ринку, неефективність системи реєстрації прав власності на землю та інше нерухоме майно та досвіду її ведення, низький рівень орендної плати, відсутність ефективних механізмів контролю за діями учасників ринку, недосконалість правової бази регулювання земельного ринку, високий рівень тінзації на ринку сільськогосподарських земель.

ВИСНОВКИ

В Україні досі не сформовано умови для завершення земельної реформи шляхом впровадження повноцінного ефективного ринку земель сільськогосподарського призначення, що є питанням стратегічної важливості, від реалізації якого залежать соціально-економічна динаміка в АПК, ефективність залучення України в світовий поділ праці, можливості формування на цій основі конкурентоспроможної національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко Т.П. Ресурсний потенціал земель сільськогосподарського призначення та раціональне його використання. Аграрна наука і освіта, 2006. Т. 7. № 5–6. С. 125–128.
2. Аграрна реформа в Україні / П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко та ін.; за ред. П.І. Гайдуцького. Київ : ННЦІАЕ, 2005. 424 с.
3. Гнаткович О.Д. Розвиток ринку сільськогосподарських земель в Україні. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. № 21. С. 35–39.
4. Мартин А.Г. Регулювання ринку земель в Україні: монографія. Київ : ННЦІАЕ, 2011. 252 с.
5. Сайт управління Держгеокадастру. URL : <http://land.gov.ua/info/zemelnyi-fond-ukrainy/> (дата звернення 15.11.2017).
6. Українська «земельна Санта-Барбара» URL : <https://agropolit.com/spetsproekty/182-ukrayinska-zemelna-santa-barbara>. (дата звернення 10.11.2017).
7. Огляд стану земельних відносин в Україні // Сайт управління Держгеокадастру URL : <http://land.gov.ua/info/biuletten-ohliad-stanu-zemelnykh-vidnosyn-v-ukraini-5-kviten-2017-roku/> (дата звернення 21.11.2017).
8. Стратегія удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними затверджена КМУ від 7 червня 2017 р. № 413. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/413-2017-%D0%BF>

9. Мартинюк М. Ринок землі в Україні: три можливі моделі запуску та їх наслідки. *Дзеркало тижня*, 2016. № 34. URL : <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/rinok-zemli-v-ukrayini-tri-mozhlivi-modeli>. (дата звернення 15.11.2017).
10. Національна доповідь щодо завершення земельної реформи /за наук. ред. Л.Я. Новаковського. Київ : *Аграр. наука*, 2015. 48 с.
11. Сальникова Т.В., Колеснік Є.О., Сіліна І.С., Ринок землі: чи готова Україна до нього та які наслідки несе зняття мораторію. *Молодий вчений*, 2017. № 3 (43). С. 824–829.

REFERENCES

1. Avramenko, T.P. (2006), "Resource potential of agricultural lands and rational use", *Ahrarna nauka i osvita*, Vol. 5–6, pp. 128–128.
2. Gaiducky P.I. and Sabluk, P.T. and Lupenko, Yu.O. (2005), *Ahrarna reforma v Ukrayini* [Agrarian Reform in Ukraine], NNCIAE, Kyiv, Ukraine.
3. Gnatkovich, O.D. (2011), "Development of agricultural land market in Ukraine", *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny*, Vol. 21, pp. 35–39.
4. Martin, A.G. (2011), *Rehulyuvannya rynku zemel'v Ukrayini* [Regulating the land market in Ukraine], monograph, Kyiv, Ukraine.
5. Official website of the State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography & Cadastre. "Land fund of Ukraine", available at: <http://land.gov.ua/info/zemelnyi-fond-ukrainy/> (access November 15, 2017).
6. Official website of the Agropolit. "Ukrainian "land Santa Barbara", available at: <https://agropolit.com/spetsproekty/182-ukrayinska-zemelna-santa-barbara> (access November 10, 2017).
7. Official website of the State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography & Cadastre / "Review of the state of land relations in Ukraine of 27.02.2017", available at: <http://land.gov.ua/info/biuletен-ohliad-stanu-zemelnykh-vidnosyn-v-ukraini-5-kviten-2017-roku/> (access November 21, 2017).
8. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. "Strategy for improving the management mechanism in the field of use and protection of agricultural land of state ownership and disposal of 7.06.2017 p. № 413", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/413-2017-%D0%BF>
9. Martyniuk, M. (2016), "Land market in Ukraine: three possible launch models and their consequences", *Dzerkalo tyzhnya*, Vol. 34, available at: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/rinok-zemli-v-ukrayini-tri-mozhlivi-modeli> (access November 15, 2017).
10. Novakovsky, L.Ya. (2015), *Natsional'na dopovid' shchodo zavershennya zemel'noyi reformy* [National report on the completion of land reform], *Ahrarna nauka*, Kyiv, Ukraine.
11. Salnikova, T.V. (2017), "The land market: whether Ukraine is ready for it and what consequences is the lifting of the moratorium", *Young Scientist*, Vol. 3(43), pp. 824–829.

УДК 339.727.22(510+519.5+592.3+512.317)

РОЛЬ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В НОВИХ ІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇНАХ (КИТАЙ, ПІВДЕННА КОРЕЯ, СІНГАПУР, ГОНКОНГ)

Колобердянко І.І., к.е.н., доцент, Орлова І.О.

*Запорізький національний університет
Україна, 696000, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66*

koloberdjanko@ukr.net, thereckless18@gmail.com

У статті аналізуються вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток. Акцентується увага на досвіді залучення та використання ПІІ в ряді нових індустриальних країн Азії. Виявлено, що країни нової індустриалізації поділяються на дві групи: до першої належать Південна Корея, Сінгапур, Тайвань, Сянган (Гонконг), до другої групи належать Малайзія, Таїланд, Індонезія, Філіппіни. У статті проаналізовано тенденції